

RAZGLEDNICE U ARHIVSKIM FONDOVIMA I ZBIRKAMA DRŽAVNOG ARHIVA U OSIJEKU – DOPRINOS ARHIVISTIČKOJ OBRADI I SREĐIVANJU

Apstrakt: Rad se uvodno osvrće na nastanak razglednica i njihove početke kao dopisnih karata bez slike (dopisnice), a zatim tijekom povijesti i sa slikom, crtežom, reklamom, kada nastaju razglednice u današnjem smislu riječi. Analizira njihovu ulogu, značaj i mogućnosti korištenja kao arhivskog gradiva nakon obrade i analitičkog sređivanja. Ne zanemaruje vezu s deltiologijom/kar-tofilijom, filatelijom, lingvistikom, grafologijom, tiskarstvom itd. Tijekom analitičkog sređivanja vrši analizu sadržaja ne samo slike, crteža ili reklame, nego i pisanog dijela koji obuhvaća informacije vezane uz tiskare, poštanske urede, poštanske marke, osobe kojima se i o kojima se piše. Promatra jezik i pismo razglednice kao važan izvor informacija o različitim događajima, osobama, mjestima i vremenu življenja. Daje primjere arhivističke obrade razglednica iz analitičkih inventara zbirki razglednica kojih Državni arhiv u Osijeku ima oko 10.000 komada.

Ključne riječi: *razglednice, dopisnice, zbirke, fondovi, analitičko obrada i sređivanje, Državni arhiv u Osijeku, filatelija, lingvistika, grafologija, tiskarstvo*

UVOD

Trenutak spajanja pisane komunikacije (dopisnice) s vizualnim elementom u svrši dopisivanja između dvije osobe, trenutak je nastanka razglednice. Dopisnica tada postaje nositelj i vizualne poruke, te pod novim pojmom razglednica u svojoj biti postaje dopisna poštanska karta sa slikom, fotografijom, crtežom (i slično) na njezinoj poledini.² Nakon uvođenja običnih dopisnica, prvu ilustriranu dopisnicu (razglednicu) izrađenu u bakrorezu, u austrougarskom kontekstu, izdalo je uredništvo „Zmaja“ na prijedlog Petra

¹ viši arhivist, erika.zilicvincetic@dao.hr

² *Hrvatska enciklopedija* 9, Pri-Sk, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007, 227; Razglednica, dopisna poštanska karta sa slikom, fotografijom, crtežom, reklamom i sl. na poledini. Nakon uvođenja dopisnica, prve razglednice (oslikane dopisnice) započele su se objavljivati u Beču 1870-ih. Kvalitetnija reproduksijska tehnika i razvoj fotografije pridonijeli su u XX stoljeću procvatu industrijske proizvodnje razglednica, koje su danas tražene i kao suvenir i predmet kolekcionarskih zbirki; *Hrvatska enciklopedija* 9, Pri-Sk, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007, 227; Razglednica, ž – 1. poštanska karta sa slikom (grada, predjela i sl.) na jednoj strani, ilustrirana dopisnica; *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, 2002, 1106; Razglednica, ž – poštanska karta sa slikom (grada, predjela i sl.) na jednoj strani; *Rječnik hrvatskog jezika*, Zagreb, 1991, 607.

Manojlovića, geodetskog oficira u Beču 1870. godine.³ Razglednica *Zmaj* ili *Die Drache* nazvana je po uredništvu srpskog časopisa ali i po ilustraciji na njoj.⁴ Usavršena reprodukciona tehnika i razvoj fotografije doprinijeli su u našem stoljeću procvatu industrijske proizvodnje razglednica. Umjetničke reprodukcije, pejzaži, te osobito slike gradova kao turistički suveniri postali su objekt kolekcionarstva. Danas se u svijetu šalje po prilici 4,5 milijuna razglednica dnevno.⁵

Prilog 1

Prva ilustrirana dopisnica (razglednica) izrađena u bakrorezu, 1871. godina

386

POČECI STVARANJA ZBIRKI RAZGLEDNICA U DRŽAVNOM ARHIVU U OSIJEKU

Od samog osnutka Državnog arhiva u Osijeku razglednice su pristizale u arhiv različitim akvizicijama, otkupom ili poklonom, te su sastavni dio mnogih arhivskih fondova i zbirki. Prva primopredaja razglednica dogodila se 6. siječnja 1992. godine⁶ kada je „Filmoteka“⁷ Osijek u arhiv zajedno s fotografijama predala i albume razglednica u kojima se nalazilo 1416 razglednica. Danas DAOS⁸ posjeduje oko 10.000 razglednica, dopisnica i ilustriranih dopisnica u svojim zbirkama i fondovima, a koje svakodnevno prolaze analitičku obradu i sređivanje kao i procese digitalizacije.

Do 2020. godine jedino obavijesno pomagalo koje je arhiv posjedovao za gradivo razglednica bio je stariji arhivski popis koji je, nažalost, kroz godine korištenja nestao/

³ Enciklopedija leksikografskog zavoda, br. 5, P – Sjöström, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1969, 408.

⁴ Bogavčić, Ivan, Salopek Bogavčić, Iva, *Prve razglednice na prostoru Hrvatske*, Peristil 63, Zagreb 2020, 125.

⁵ Enciklopedija leksikografskog zavoda, br. 5, P – Sjöström, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1969, 408.

⁶ Podaci o preuzimanju gradiva upisani su u *Knjigu primljene arhivske građe* pod rednim brojem 828/92.

⁷ „Filmoteka“ Osijek kao tvrtka sa dugom tradicijom u prošlosti obavljala je vrlo značajnu djelatnost za grad i regiju Slavonije i Baranje. Iz starih memoranduma vidljivo je da je vršila distribuciju kratkometražnih i igranih, kao i nastavnih filmova, te snimanje i obradu filmova. Osim toga, sama je proizvodila dijafilmove i didaktički materijal, vršila popravak, montažu i održavanje različitih uređaja i aparata, opremala škole nastavnim sredstvima, te vršila usluge projekcije, ozvučenja, snimanja i mikrofilmiranja. Ovdje je potrebno naglasiti da je kao ustanova za unapređivanje i primjenu filma redovito snimala sve važnije događaje u gradu vezane za političku djelatnost, kulturu, obrazovanje i slično. Vršila je i redovito mikrofilmiranje arhivske građe Državnog arhiva u Osijeku. „Filmoteka“ d.o.o. pod ovim nazivom djeluje od 1. siječnja 1995. godine, te je kao stvaratelj arhivskog gradiva bila svrstana u drugu kategoriju.

⁸ Državni arhiv u Osijeku

izgubljen (Zbirka razglednica HR-DAOS-2092), te popis razglednica prema sadržaju kutija (Zbirka razglednica Josipa Šmidta HR-DAOS-2158). Ono čime su arhivski djelatnici i istraživači raspolagali bili su albumi razglednica podijeljeni u serije prema dijelovima grada Osijeka i okolnim županijama (Virovitičko-podravska, Vukovarsko-srijemska, te Osječko-baranjska) i kuverte razglednica gradova Europe. Tijekom pretraživanja tekstualnih podataka na razglednicama, poput spominjanja imena i prezimena različitih osoba, mjesta, vremenskih razdoblja, tiskara i sl. istraživači su bili prisiljeni iščitavati stotine razglednica kako bi došli do tražene informacije, te se u tom trenutku u Državnom arhivu u Osijeku prepoznaje vrijeme za analitičkom obradom razglednica i izradom novih analitičkih inventara zbirka razglednica.

Bitno je istaknuti kako razglednice u DAOS-u prije svega pripadaju Odjelu⁹ zaduženom za obradu i sređivanje nekonvencionalnog gradiva¹⁰ zajedno sa fotografijama (negativi, dijapozitivi i pozitivi), dokumentarnim filmovima i gramofonskim pločama. Osim u zbirkama razglednica¹¹ razglednice se mogu pronaći i na drugim odjelima¹² i u drugim fondovima poput osobnog fonda Ivana Medveda¹³ i osobnog fonda Stjepana Hefera¹⁴, kao i u fondu Gradsko poglavarstvo Osijek.¹⁵

DIGITALIZACIJA RAZGLEDNICA – MODERNO DOBA

Nakon obrade i sređivanja, te izrade analitičkog inventara razglednica, prvi puta službeno se krenulo u postupak digitalizacije razglednica početkom 2016. godine. Iste godine digitalizirana je cjelokupna Zbirka razglednica HR-DAOS-2092 općim modelom postupka digitalizacije i to dvostrano, tj. digitalizirana je i prednja i stražnja strana svake razglednice što je ukupno 2832 snimka. U signaturi stražnje, tekstualne strane razglednice dodavano je slovo R (eng. *reverse* – obrnuto).

Digitalni su snimci pohranjeni na storage sustavu (serveru) DAOS-a, te na više različitih mjesta u smislu sigurnosti očuvanja digitaliziranih podataka kao *master* datoteke i korisničke datoteke, dok se originali razglednica čuvaju u spremištu nekonvencionalnog gradiva u optimalnim uvjetima čuvanja zaštićene polipropilenskim vrećicama i albumima. Digitalizacija razglednica u Državnom arhivu u Osijeku danas se radi u skladu s najnovijim Uputama za digitalizaciju dokumentarnog i arhivskog gradiva iz siječnja 2021. godine. Razglednice se snimaju u TIFF-u u rezoluciji od 600 dpi, a sam postupak digitalizacije provodi se skenerom Canon CanoScan 9000 F.

Kao takve, digitalizirane zbirke razglednica javno su gradivo te su dostupne svim korisnicima u skladu s Pravilnikom o korištenju arhivskog gradiva (NN 67/1999) i Pravil-

⁹ Dokumentacijsko-informacijski centar s knjižnicom

¹⁰ Žilić Vincetić, Erika, *Iskustvo obrade nekonvencionalnog gradiva u Državnom arhivu u Osijeku*, Arhivska praksa 13, Tuzla, 2010, 302.

¹¹ Državni arhiv u Osijeku, Zbirka razglednica, HR-DAOS-2092 i Zbirka razglednica Josipa Šmidta, HR-DAOS-2158

¹² Odjel za sređivanje i obradu arhivskog gradiva društvenih službi, osobnih i obiteljskih fondova i zbirke matičnih knjiga i Odjel za sređivanje i obradu arhivskog gradiva javne uprave

¹³ Državni arhiv u Osijeku, HR-DAOS-486, Osobni fond Ivan Medved

¹⁴ Državni arhiv u Osijeku, Osobni fond Stjepan Hefer, HR-DAOS-1177

¹⁵ Državni arhiv u Osijeku, Gradsko poglavarstvo Osijek, HR-DAOS-10

nikom o radu čitaonice Državnog arhiva u Osijeku. Umnožavanje je dopušteno u skladu sa Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/1997), Pravilnikom o korištenju arhivskog gradiva (NN 67/1999), Pravilnikom o radu čitaonice Državnog arhiva u Osijeku i Cjenikom usluga Državnog arhiva u Osijeku (od 1. listopada 2007).

388

Prilog 2

HR-DAOS-2092 Zbirka razglednica, 1.438.
(digitalizirana prednja strana razglednice)

Prilog 3

HR-DAOS-2092 Zbirka razglednica, 1.438.R.
(digitalizirana stražnja strana razglednice)

PRIMJER OBRADE I SREĐIVANJA ZBIRKE RAZGLEDNICA U DRŽAVNOM ARHIVU U OSIJEKU

1. O Zbirci razglednica

Najstarija i najtraženija od strane istraživača i arhivista u Državnom arhivu u Osijeku je Zbirka razglednica HR-DAOS-2092 koja sadrži 1416 razglednica, od čega je 972 u crno-bijeloj tehnici, a 444 u boji. Originalno je imala 1522 razglednica jer 106 razglednica nije vraćeno u albume tijekom godina suradnje s drugim institucijama i individualcima (umjesto njih u zbirku je odložen papir s imenom i prezimenom ili nazivom institucije kojoj je posuđena). Budući da postoji mogućnost povrata razglednica, ta signatura u tablici je ostavljena prazna tijekom analitičke obrade jer je nepoznato što se na razglednici nalazilo i kome je bila upućena.

Vremensko razdoblje u kojem su nastajale je gotovo čitav vijek, tj. od 1891. do 1995. godine. U arhiv su stigle u albumima podijeljenima prema dijelovima grada Osijeka, gradovima Republike Hrvatske i Europe, te se tako čuvaju i danas u spremištu DAOS-a. Dio razglednica došao je u arhiv primopredajom iz „Filmoteke“ Osijek i na sebi ima žig *Iz zbirke Bože Plevnika FILMOTEKA Centar za filmsku dokumentaciju 54000 Osijek, Drapšinova 11*, dok je ostatak u arhiv stigao raznim akvizicijama, otkupom ili poklonom. Vrlo dobro su očuvane najvjerojatnije i zbog same činjenice što su godinama srklbljene kao vrijedno gradivo u optimalnim uvjetima čuvanja u trezoru arhiva.

Manji broj razglednica ima duplikate, ali je svojim sadržajem, poštanskim oznakama i datiranjem svaka od njih zapravo *unicum*, bez obzira na to što u ilustrativnom smislu predstavljaju duplikate. Također ne postoje podaci o provedenom postupku odabiranja i izlučivanja kod imatelja, te je cjelokupno gradivo predviđeno za trajno čuvanje. Zbirka je otvorena i u stalnom je porastu temeljem akvizicija, otkupa ili poklona, koji se obavlja-

ju prema kriterijima teritorijalne pripadnosti, kolekcionarske vrijednosti i zastupljenosti motiva, te značenja za povijest Osijeka, Hrvatske i šire.

2. Jezik i pismo kojim su tiskane odnosno pisane razglednice

Kada se govori o jeziku misli se na jezik kojim je otisnut tekst na prednjoj, odnosno stražnjoj strani razglednice, ali i jezik kojim je ona pisana. Isto vrijedi i za pismo. Jezici kojima se pisane razglednice u ovoj zbirci su hrvatski, njemački, talijanski, engleski, mađarski, francuski, srpski, češki, bošnjački, slovenski, slovački i esperanto.

Važno je napomenuti da je cjelokupan tekst razglednice prepisivan neovisno o kojem se jeziku radi, osim u slučajevima (što je vrijedilo i za hrvatski) kada je tekst u potpunosti nečitko napisan. Starije se razglednice (tiskani dio) javljaju i u dvojezičnom obliku i to najčešće u mađarsko/hrvatskoj (*Levelező-lap – Dopisnica*) i njemačko/hrvatskoj (*Correspondenzkarte – Dopisnica*) varijanti.

Pisma kojima su pisane adrese i tekstovi su uglavnom latinica i cirilica, dok je u jednom slučaju razglednica napisana čak Morseovom abecedom ili kodom, tj. tekst razglednice iz 1919. godine ispisan je na taj, ne tako uobičajen način komuniciranja u razglednicama, budući da se uglavnom koristila u radijskoj komunikaciji.¹⁶ Također, u zbirci se nalazi jedna razglednica na esperantu iz 1935. godine, pa je iz tog razloga u ovom radu izdvojena kao arhivski raritet.¹⁷

Prilog 4

HR-DAOS-2092 Zbirka razglednica, 1.256. (stražnja strana razglednice)

Prilog 5

HR-DAOS-2092 Zbirka razglednica, 1.902. (stražnja strana razglednice)

3. Plan sređivanja

Odmah na početku odlučeno je da će razglednice ostati u prvobitnom poretku u albumima u kojima su se nalazile kod imatelja gradiva, te u trenutku kada je gradivo predano Državnom arhivu u Osijeku. Razlog zadržavanja razglednica u istim albumima

¹⁶ Prijevod teksta razglednice: *Osijek, 1. III. 919. Cijenjena gospojice! Procitao sam oboje knjige koje mi posudiste ali iskreno rekuci ne nadzem nista osobita smisao apsolutno nikakav upravo gluposti slične tisuću i jedne noci i to bez skoro bolestog se i pikantno vgubi koju sam u vecoj mjeri iscekivao po vashem pricanju uz mnogo pozdrav vas prijatelj Zlatko.*

¹⁷ Prijevod teksta razglednice: *Pozdrav sa kongresa esperanta Osjeka. Roth. Pavić. Demetrović. Komljenović.*

je izuzetno dobra očuvanost razglednica, te prilagođenost albuma svojim dimenzijama i kvalitetom materijala toj vrsti arhivskog građiva.

Tipološki, razglednice možemo podijeliti prema vremenu nastanka, načinu izvedbe ilustracije, motivima, materijalima, izdavaču, dimenzijama, oblicima i sl.¹⁸, ali odlučeno je ostaviti ih podijeljene prema dijelovima grada Osijeka, prema županijama (Osječko-baranjska, Virovitičko-podravska, te Vukovarsko-srijemska), gradovima Hrvatske i Europe što je i do sada izvrsno funkcioniralo tijekom korištenja građiva u arhivu od strane istraživača i arhivskih djelatnika.

Tijekom obrade i sređivanja planski se išlo na prepisivanje kompletnog tekst tako da je danas u DAOS-u moguće po ključnoj riječi tražiti osobe koje su živjele ne samo u Osijeku nego i u drugim gradovima i državama Europe, istraživati poštanske marke prema državama, tiskare koje su se bavile njihovim tiskanjem, adrese koje danas više ne postoje, događaje koji su se ticali važnih povijesnih trenutaka (ratovi, poplave, požari itd.) i slično.

Sređene su u skladu s Općom normom za opis arhivskoga građiva ISAD (G) i Međunarodnom normom arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe, kao i obitelji ISAAR (CPF) u kombinaciji sa sljedećim elementima opisa (navedeni primjeri vrijede za sve zbirke razglednica, a ne samo ovu):

1. **Signatura**, npr. 1.48. (1. – signatura serije zbirke, 2. – signatura podserija);
2. **Naziv razglednice**, npr. Osijek – Donji grad (mjesto iz kojeg je poslata, a koje je ispisano na prednjoj strani razglednici);
3. **Opis razglednice**, npr. pročelje donjogradske župne crkve „Preslavnog imena Marijina“ (opis što se točno nalazi na prednjoj strani razglednice);
4. **Poledina razglednice**, npr. adresa primatelja: Gospođa Ivana Šram, Osijek IV, Divaltova 65; poštanska marka: Jugoslavija s likom kralja Aleksandra, 1 din (smeđa); tekst razglednice: *Zagreb 4. XI. 38. Draga mama! Sretno sam stigla u Zgb s onom gospođom. Dočekali su nas. Ovu sam kartu, kako vidiš, uzela u Bjelovaru, gdje smo bili u 7 h. Jako je dosadno na putu. Nadam se da će stići ova karta u subotu, jer ću ju na stanici predati. Pozdrav od Ljube.*; sitnim slovima otisnuto: Naklada knjižare Franjo Hrestak, Bjelovar (ime i prezime pošiljatelja, poštanska marka države, tekst razglednice te tiskara, tj. tko je otisnuo razglednicu);
5. **Vrijeme nastanka**, npr. 13. veljače 1899. (nije preporučljivo stavljati godinu ukoliko nije dovoljno dobro vidljiva na žigu pošte ili datirana u tekstu razglednice – bolje ostaviti praznu rubriku ukoliko je teško procijeniti vrijeme nastanka);
6. **Mjesto nastanka**, npr. Osijek ili ukoliko je strani grad onda navesti i državu (Logarska Dolina, Slovenija);
7. **Format**, npr. 15 x 10 cm (postoje i manji i veći formati iako je najčešći format razglednica u zbirkama DAOS-a – 14 x 9 cm);
8. **Medij**, npr. papir (pozitivi), film (negativi ili dijapozitivi), staklo (uglavnom negativni) – DAOS posjeduje razglednice na sva 3 medija;

¹⁸ Bogavčić, Ivan, Salopek Bogavčić, Iva, *Prve...*, 130.

9. **Tehnika**, npr. crno-bijela ili u boji (DAOS posjeduje razglednice u obje tehnike);
10. **Polaritet**, npr. negativ, dijazpozitiv, pozitiv (DAOS posjeduje razglednice u sva tri polariteta);
11. **Napomena**, npr. na razglednici je žig: FILMOTEKA Centar za filmsku dokumentaciju, 54000 Osijek, Drapšinova 11 (ukoliko razglednica posjeduje nekakve dodatne informacije koje ne pripadaju vremenu njenog nastanka);
12. **Broj albuma**, npr. 3 (broj albuma u kojem se razglednica nalazi).

SIGNATURA	NAZIV RAZGLEDNICE	OPIS RAZGLEDNICE	POLEDINA RAZGLEDNICE	VRIJEME NASTANKA	MJESTO NASTANKA	FORMAT	MEDIJ	TEHNIKA	POLARITET	NAPOMENA	BROJ ALBUMA
1.336.	Osijek - Esseg. Županijska ulica – Komitatsgasse.	Županijska ulica snimljena prema Glavnom trgu. Vidljiv konjski tramvaj, kočija te pješači.	Adresa primatelja: Velecijenjena gosp. Emilia Neupauer, Petrovaradin, 1/2 (nečitko). Poštanska marka - Magyar kirposta, 5 filler, (zeleni). Tekst razglednice: "Mnogo zdrave iz Osijeka uz srdačan pozdrav. (nečitko) Osijek 3/6 91." Sitnim slovima tiskano: K. J. Bp. Zakonsko zaštićeno 1914/18. Bc.	1891.	Osijek	14 x 9 cm	Papir	U boji	Pozitiv	Na razglednici žig: Iz zbirke Bože Plevnika FILMOTEKA Centar za filmsku dokumentaciju 54000 Osijek, Drapšinova 11.	3

Prilog 6

Tablica sa elementima opisa razglednice – primjer obrade jedne razglednice

4. Motivi na razglednicama i sadržaj

Na razglednicama su prikazani uglavnom motivi ulica i parkova grada Osijeka, te drugih gradova širom Hrvatske i Europe (panorame, građevine, spomenici, parkovi, tržnice, svakodnevni život građana itd.). Povijesno gledano na razglednicama iščitavamo nekadašnji vizualni identitet gradova i to u gotovo svim segmentima njihovih života poput političkog, kulturnog, gospodarskog, umjetničkog itd. Na njima su također vidljive socijalne prilike vremena bilo da je riječ o modi, trendovima vezanima uz ljepotu, graditeljstvo, automobilizam i sl. Jasno možemo promatrati razvoj poštanskih usluga, tiskarskih tehnika, jezika, etnografije i drugih osobitosti vezanih za vrijeme njihovog nastanka.

Najvećim dijelom su dnevne, tj. na tek nekoliko razglednica su noćni snimci mjesta. Fotografiji koji su ih snimili su nepoznati, ali koja tiskara ih je otisnula naznačena je gotovo kod svake razglednice. Zanimljivo je kako nedostaje tek manji dio poštanskih marki unatoč starosti, tj. protoku vremena od kada su zalijepljene. One koje nedostaju

ili nikada nisu lijepljene (što je jasno jer nema tragova žiga pošte na okolnom području oko marke) ili su nestručno odljepljivane, pa su se zadržali komadići marke na mjestu lijepljenja.

Sadržajno uglavnom prenose pozdrave s putovanja iz različitih mjesta, te obavijesti da je dopisnik dobro ili nije, kod manjeg broja razglednica ispisana su cijela pisma na mjestu predviđenom za kratku poruku, tu su i obavijesti o sretnim (rođenja, vjenčanja, položeni ispiti i sl.) i manje sretnim životnim događajima (smrti, bolesti, operacije, gubici posla i sl.). Ovdje bih izdvojila i ne tako uobičajen slučaj korištenja prostora poštanske marke za pisanje skrivene poruke ispod zalijepljene poštanske marke iz 1915. godine od strane nepoznatog mladića djevojci u Osijeku.¹⁹

Publikacije Državnog arhiva u Osijeku nastale korištenjem zbirke razglednica

392

U razdoblju od 1995. do 2013. godine u izdanju Državnog arhiva u Osijeku tiskane su sljedeće publikacije nastale korištenjem zbirke razglednica:

Stjepan Sršan. *Pozdrav iz Osijeka – razglednice Osijeka do 1945.* : projekt obilježavanja 800. obljetnice prvog spomena imena Osijeka (dvojezično izdanje hrvatski/engleski) = Greetings from Osijek: picture postcards of Osijek up to 1945 : project of commemoration of the 800th anniversary of the first mention of the name of Osijek. Povijesni arhiv u Osijeku, Osijek, 1995.

Osijek / Esseg aug alten Ansichtskarten, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2003.

Pozdrav iz Osijeka – Osijek na starim razglednicama (dvojezično hrvatski/mađarski) = Üdvözlet eszekrol – Eszék a régi képes levelezőlapokon. Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2006.

Pozdrav iz Osijeka – Osijek na starim razglednicama, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2008.

Dražen Kušen, Erika Žilić Vincetić, *Rijeke koje povezuju, Dunav, Drava i Sava na starim razglednicama iz fundusa Državnog arhiva u Osijeku*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2013.

¹⁹ *Ljubi Vam čarne očice Vaš rob.*

REZIME

Razglednice su arhivsko gradivo koje spaja pisanu komunikaciju s vizualnim elementom te kao takve nose jedinstvenu i vrijednu informaciju ne samo za arhivske djelatnike, nego i za istraživače arhivskog gradiva. Porastom interesa za njih, a koji se odnosi ne samo na vizualni dio, nego i na sadržajni (što u razglednici piše), Državni arhiv u Osijeku odlučio se za analitičku obradu i sređivanje razglednica na vrlo detaljan način, kroz dvanaest elemenata opisa. Ovakvim načinom obrade i sređivanja razglednice postaju ravnopravne među izvorima informacija koje pridonose poznavanju političkog, kulturnog, gospodarskog i umjetničkog života nekog grada. Naglašava se veza s deltiologijom/kartofilijom, filatelijom, lingvistikom, grafologijom, tiskarstvom, tj. razvojem poštanskih usluga, jezika, pisma, tiskarskih tehnika, etnografije i sl.

Planski se išlo na prepisivanje kompletnog teksta razglednice kako bi se stvorile baze podataka za pretraživanje pojmova ili imena i prezimena osoba prema ključnoj riječi. Iako su razglednice digitalizirane i samim tim se originali prestali donositi u knjižnicu na korištenje istraživačima, ostao je neriješen „problem“ iščitavanja stotina razglednica putem računala kako bi se došlo do traženog pojma. Ovakvim načinom obrade u vrlo kratkom roku dolazi se do onoga što istraživač ili arhivist želi naći, a ako uzmemo za primjer filateliju, sužava se broj poštanskih marki određene države koju se želi istražiti, budući da su i one podrobno opisno obrađene u tablici (država, vrijednost marke, opis marke).

Iako su autori, tj. fotografi, umjetnici-crtaci i grafičari uglavnom ostali nepoznati, odnosno informacije o njima nisu sadržane na razglednicama, svi su oni svjesno ili nesvjesno pratili stilove i trendove svog okruženja te tako razglednicama utisnuli nevidljivi ali prisutni pečat svog vremena.²⁰ Panorame gradova i mjesta, motivi prirode, detalji iz biljnog i životinjskog svijeta, prometna sredstva, poznate osobe, znameniti povijesni prizori, šaljivi svakodnevni prizori, umjetnička djela, sve te ilustracije ponijela je razglednica kroz povijest i sačuvala je do danas.

²⁰ Kušen, Dražen, Žilić Vincetić, Erika, *Rijeke koje povezuju, Dunav, Drava i Sava na starim razglednicama iz fundusa Državnog arhiva u Osijeku* Osijek, 2013, 8.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

- Državni arhiv u Osijeku, HR-DAOS-2092, Zbirka razglednica

Literatura:

- Bogavčić, Ivan, Salopek Bogavčić, Iva. *Prve razglednice na prostoru Hrvatske*, Peristil 63, Zagreb, 2020.
- Enciklopedija leksikografskog zavoda, br. 5, P – Sjöström, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1969.
- Hrvatska enciklopedija 9, Pri-Sk, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik, Zagreb, 2002.
- Kušen, Dražen, Žilić Vincetić, Erika. *Rijeke koje povezuju, Dunav, Drava i Sava na starim razglednicama iz fundusa Državnog arhiva u Osijeku*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2013.
- *Osijek / Esseg aug alten Ansichtskarten*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2003.
- *Pozdrav iz Osijeka – Osijek na starim razglednicama* (dvojezično hrvatski/mađarski) = Üdvözet eszekrol – Eszék a régi képes levelezőlapokon. Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2006.
- *Pozdrav iz Osijeka – Osijek na starim razglednicama*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2008.
- Rječnik hrvatskog jezika, Zagreb, 1991.
- Sršan, Stjepan. *Pozdrav iz Osijeka – razglednice Osijeka do 1945.* : projekt obilježavanja 800. obljetnice prvog spomena imena Osijeka (dvojezično izdanje hrvatski/engleski) = Greetings from Osijek: picture postcards of Osijek ut to 1945 : project of commemoration of the 800th anniversary of the first mention of the name of Osijek. Povijesni arhiv u Osijeku, Osijek, 1995.
- Žilić Vincetić, Erika. *Iskustvo obrade nekonvencionalnog gradiva u Državnom arhivu u Osijeku*, Arhivska praksa 13, Tuzla, 2010.

Erika ŽILIĆ VINCETIĆ

POSTCARDS IN ARCHIVAL FONDS AND COLLECTIONS OF THE STATE ARCHIVES IN OSIJEK – A CONTRIBUTION TO ARCHIVAL PROCESSING AND ARRANGEMENT

Summary

Postcards are archival materials that connect written communication with visual element and as such they carry a unique and valuable information not only for archival workers but also for researchers of archival materials. With increased interest in them and not just in their visual part but also in their content (what is written on the postcard), the State Archive in Osijek decided to analytically process and arrange postcards in a very detailed manner, through 12 elements of description. With this kind of processing and arrangement the postcards became equal with sources of information that contribute to our knowledge of political, cultural, economic, and art life of a city. A connection with deltiology/cartophily, philately, linguistics, graphology, printing i.e. with the development of postal services, language, script, printing techniques, ethnology, etc. is emphasized.

The copying of complete texts of the postcards was planned so that the database could be created and the search engine with keyword mapping such as the search term or names and surnames. Even though the postcards are digitised and thus are no longer brought in to the library for researchers to read them, the problem of reading hundreds of postcards via computer remained “unsolved”. With this kind of processing the researcher or the archivist can acquire wanted information in a very short time, and if we take as an example philately, the number of postage stamps of a certain country that a researcher wishes to study is narrowing down since they are also thoroughly processed in the table (the county, the value of the stamp, description of the stamp).

Even though the authors, that is – photographers, artists-illustrators, and graphic artist mainly remained unknown, i.e. information about them cannot be found on the postcards, they all consciously or unconsciously followed the trends of their surroundings and by doing that they imprinted invisible but present stamp of their time.²¹ Panoramic views of the cities and places, nature, details from plant and animal world, famous persons, means of transport, famous historic scenes, playful everyday scenes, works of art, all those illustrations the postcards had been carrying through history and kept them until today.

395

²¹ Kušen, Dražen, Žilić Vincetić, Erika, *Rijeke koje povezuju, Dunav, Drava i Sava na starim razglednicama iz fundusa Državnog arhiva u Osijeku*, Osijek, 2013, 8